

Human IT

Tidskrift för studier av IT
ur ett humanvetenskapligt perspektiv

Punkten som inte finns - om ett ämnesdefinierande informationsbegrepp

[Romulo Enmark](#)

Inst. Bibliotekshögskolan, Högskolan i Borås

Abstract

The cognitive channel metaphor, i.e. the famous sender/receiver model, presupposes, in my opinion, a point at which the sender's message meets the mind of the receiver where it transforms into comprehension. It can also be expressed like this: The information process in its cognitive version of channel metaphor expresses the thought that there is a point where the "object" (the sender's message, preferably in "recorded" form) meets the "subject" (the comprehension of the receiver). In other words, I suggest that the cognitive channel metaphor postulates a specific situation where and when the reader reads the text and comprehend its content. In this essay I would like to state that: 1. the point where the "subject" meets the "object" does not exist, 2. the study of that which the non-existing point symbolizes can not be described in a general manner without becoming trivial, 3. it is not possible to find an obvious relation between the sender's statement and the receiver's comprehension and, 4. the study of the "subject" and the "object" takes place in different methodological and theoretical dimensions.

This leads to the conclusion that the subject definition put forward by the cognitive channel metaphor should be abandoned and that this should be done in a way that: 1. the subject defining sender/receiver model, as put forward by the cognitive channel metaphor, is abandoned, 2. the empirical research done in library and information science is taken into consideration and, 3. the research withdraws from the profession's legitimate ambitions of utility.

Innehåll

[Ingress](#)

[Den kognitiva kanalmetaforen](#)

[Varför punkten inte finns](#)

[Trivialitetsproblemet](#)

[Sambandet mellan sändarens budskap och mottagarens förståelse](#)

[Två dimensioner](#)

[Konsekvenser för ämnesdefinitionen](#)

[Vad gör man?](#)

[Varför har man inte gjort upp med den kognitiva kanalmetaforen en gång för alla?](#)

[Vad bör en alternativ ämnesdefinition innehålla?](#)

[Vad händer med modellen?](#)

[Vad händer med forskningen?](#)

[Vad händer med nyttan?](#)

[Ett slut](#)

[Noter](#)

[Litteratur](#)

[Författaren](#)

information

Possibly the most used, and the least precisely used, term in the library and information world. Best seen as holding the place in the spectrum between raw data and knowledge...

information science

A discipline which investigates the characteristics of information and the nature of the information transfer process...

(ur International Encyclopedia of Information and Library Science)

Som biblioteksskolechef är det naturligt att av och till ta sig en funderare kring

begreppet information. Personligen har detta lett till att jag kommit fram till slutsatsen att filosofins utläggningar om "subjekt/objektförhållande" borde kunna tjäna som utgångspunkt för en kritisk granskning av informationsbegreppet. Detta arbetspapper, som presenterades vid ett seminarium vid ITH, är mitt första (ännu ofärdiga) försök i genren. Att jag valt att publicera texten innan den egentligen har mognat färdigt beror enbart på att jag genom detta förfarande hoppas erhålla någon form av respons (tips och kritik) som snabbar upp mognadsprocessen.

([Åter](#) till början av artikeln)

Den kognitiva kanalmetaforen

Det är inte ovanligt att man inom ämnet biblioteks- och informationsvetenskap (eller vad det nu heter¹) definierar den egna disciplinen som studiet av information och av informationsprocessens olika beståndsdelar. Med begreppen "information" och "informationsprocess" avses oftast ett socialt/kommunikativt/språkligt förlopp som syftar till att sändaren överför sitt budskap, helst i s k "recorded" form², till mottagaren på ett sådant sätt att det uppstår någon form av förståelse dem emellan, samt att denna process försvåras och/eller förbättras genom att det existerar hinder, intermediärer, feedback-förlopp etc. Enligt detta synsätt blir "information" "information" först i den stund mottagaren, genom sändarens meddelande (gärna i "recorded" form), erhåller någon form av ny förståelse/insikt (detta gäller även i negativ mening d v s att mottagaren t ex kommer fram till att ett visst påstående inte är rimligt) eller bekräftar det han/hon redan vet.

Här avses således ett "informationsbegrepp" som vanligtvis brukar härledas till den teori som utvecklades av Claude Shannon 1948 för att beskriva vad som sker på telefonnätet, men som med tiden har kommit att överföras till att gälla mänsklig kommunikation i den mening som beskrivs i föregående stycke (i det fortsatta kallad "den kognitiva kanalmetaforen"³). Det rör sig med andra ord om ett synsätt som brukar uttryckas genom den kända sändar/mottagarmodellen, plus att mottagarens förståelse läggs till. Denna finns i en rad varianter, men innehåller ofta följande:

Fig 1. Sändar/mottagarmodellen, dess kognitiva kanalmetaforiska utförande

Den kognitiva kanalmetaforen, som den uttrycks i sändar/mottagarmodellen, förutsätter enligt min mening en punkt där/när sändarens budskap (företrädesvis i "recorded" form) möter mottagarens hjärna, helst på ett sådant sätt att harmonisk förståelse uppstår, d v s att mottagaren tar del av sändarens budskap på ett sådant sätt att det någorlunda sammanfaller med sändarens intentioner. Detta kan också uttryckas på följande sätt: informationsprocessen i dess kognitiva kanalmetaforiska version uttrycker

tanken att det finns en punkt där "objektet" (sändarens budskap helst i "recorded" form) möter "subjektet" (mottagarens förståelse). Jag påstår med andra ord att den kognitiva kanalmetaforen postulerar att det finns en specifik situation där och när läsaren läser texten och förstår dess innehåll. Dessutom laborerar jag här med ett "subjektbegrepp" som tar sin utgångspunkt i jaget, d v s individens tänkande och varande. Det skall också tilläggas att begreppet "subjekt" här inte är synonymt med den agerande människan utan med människan i sig, d v s medvetandet, tänkandet, jaget eller vad det nu kan kallas.

I denna essä kommer jag att hävda:

- att punkten där "subjektet" möter "objektet" inte existerar.
- att studiet av det den icke-existerande punkten symboliserar omöjlig låter sig beskrivas på ett allmänt generellt plan utan att bli trivialt.
- att det inte går att hitta ett självklart samband mellan sändarens påstående och mottagarens förståelse.
- att studiet av "subjektet" och "objektet" befinner sig i skilda metodologiska och teoretiska dimensioner.

Detta leder till slutsatsen att den kognitiva kanalmetaforiska ämnesdefinitionen bör överges och att detta bör ske på ett sådant sätt:

- att den kognitiva kanalmetaforiska ämnesdefinierande sändar/mottagarmodellen överges.
- att hänsyn tas till den empiriska forskning som utförs inom biblioteks- och informationsvetenskap.
- att forskningen avlägsnar sig från yrkets legitima nyttighetsambitioner.

För att kunna genomföra detta kommer jag att föra ett resonemang om hur en alternativ ämnesdefinition skulle kunna utformas med utgångspunkt i det som här kallas institutionsbaserade strukturer och struktur typiska processer. Uppsatsens huvudsyfte är sålunda: att kritisera ett ämnesdefinierande informations begrepp som tar sin utgångspunkt i den okomplicerade kognitiva kanalmetaforens "subjekt/objekt förhållande".

Det skall också tilläggas att när jag i mitt resonemang sätter orden "subjekt" och "objekt" mellan citationstecken, vill jag på detta sätt markera att jag betraktar denna polarisering som ytterst problematisk och för det mesta inte ens användbar. Jag kan dock här inte avstå från användningen eftersom jag avser att kritisera en forskningssyn som jag anser utgår från att det existerar ett "subjekt/objektförhållande". Det samma gäller för begreppet information.

Det skall också sägas att denna essä enbart behandlar ett informationsbegrepp som ger sig ut för att på samma gång täcka "informationsprocessens" logistiska sida (d v s överföring av budskap främst i "recorded" form) så väl som dess mentala konsekvenser (i detta fall främst mottagarens förståelse). Jag vill noga understryka att jag helt avstår från att kommentera andra informationsbegrepp.

([Åter](#) till början av artikeln)

Varför punkten inte finns

Det finns en tradition som sträcker sig från Descartes till positivismen och som utgår från att människan som subjekt (i första hand forskaren) har förmågan att avläsa omvärlden (inklusive de där boende medmänniskorna) som "objekt", och att det därmed också existerar en punkt (eller åtminstone en metod) där/när "objektet" kan avläsas av "subjektet". Vetenskapshistorien förefaller dock ha förpassat detta synsätt till de mindre lyckade världsbildernas sophög. Istället handlar 1900-talets västerländska filosofi i mångt och mycket om att upplösa det positivistiska "subjekt/objektförhållandet"⁴.

Särskilt viktigt i detta sammanhang är fenomenologin, hermeneutiken och existensfilosofin. I denna filosofiska tradition förfäktas tanken att inget kan förstås utan en förförståelse. En CD med rapmusik är m a o inte en CD med rapmusik om vi på det ena eller andra sättet vet att det är en CD med rapmusik, vilket i sin tur innebär att vi måste ha någon form av kännedom om musik, rapmusik, återgivning av musik, CD-skivor etc, etc. Vi kan omöjligt identifiera den specifika punkt där mottagaren plötsligt lär sig vad en CD med rapmusik är för något. I stället rör det sig om en i tiden utdragen internalisering vars olika beståndsdelar inte går att särskilja från varandra. Varje möte mellan "subjektet" och "objektet" har alltså påbörjats långt innan mötet antas ske samtidigt som varje möte mellan "subjektet" och "objektet" egentligen aldrig avslutas.

Det kan också diskuteras huruvida "subjektet" ens klarar av att avgöra vad/var/när det själv är. Bl a Sartre för fram idén om att människan aldrig är hemma. Tanken befinner sig alltid någon annanstans, nämligen i "objektens" värld. Ingen klarar av att tänka på sig själv som "subjekt". Istället tar man vägen runt omvärlden för att förstå sig själv: vad tycker chefen om min arbetsinsats, jag önskar jag kunde resa till Västindien, tänk om jag slapp läsa denna tråkiga essä etc? Därmed sagt, "subjektet" som person är en produkt av det sätt han/hon har förhållit sig och tänker förhålla sig till "objekten". "Subjektet" kan således inte förstå "objektet" utan att redan ha en förförståelse av "objektet", samtidigt som "subjektet" inte kan förstå sig själv utan att ta vägen förbi "objekten" som "subjektet" i sin tur inte kan förstå utan en förförståelse (d v s en hermenutisk spiral). Av detta kan man dra slutsatsen att "subjektet" inte går att avgränsa till det egna jaget. Gränsen mellan "subjektet" och "objektet" suddas ut.

Detta resonemang kan föras vidare genom att referera till Wittgenstein (vars idéer förvisso inte hör hemma i den fenomenologiska och hermeneutiska traditionen men som också kommit till att bidra till filosofins upplösning av subjekt/objektförhållandet). Enligt Wittgenstein är det överhuvudtaget omöjligt att förstå världen utan att gå via språket/språken. Det går inte att förhålla sig direkt till en CD med rapmusik. För att kunna tänka på detta "objekt" måste individen behärska någon form av språk (inklusive musikaliska språk) som gör det möjligt för henne/honom att ge "objektet" en plats i det egna tänkandet. Det är m a o inte CD:n med rapmusik man tänker på när man tänker på CD:n med rapmusik. Istället tänker man på den CD med rapmusik som språket/språken lyckas förmedla till tanken. Språket blir så att säga både ramen för vad man kan säga om världen och det man inte kan säga. Därmed inte sagt att CD:n med rapmusik inte existerar, men man kan å andra sidan inte beskriva den så som den verkligen är (vad den nu "verkligen är" för något).

Sammanfattningsvis:

- om "subjektet" inte går att avgränsa från "objektet"
- och "objektet" inte går att avgränsa från "subjektet"
- så är det omöjligt att fastställa sättet, platsen och tidpunkten för "subjektets" möte med "objektet",
- dessutom kan "subjekt" och "objekt" bara förstås genom språket/språken som i sig varken kan hävdas vara "subjekt" eller "objekt" eftersom språket/språken är allt (genom att "objektet" bara låter sig förstås genom språket/språken och att "subjektet" bara kommer till tals genom språket/språken).

([Åter](#) till början av artikeln)

Trivialitetsproblemet

"Subjektet" förhåller sig inte passivt till "objektet". Heidegger, bland andra, lär oss att vi "förverktygliggör" allt i vår omvärld; solen lyser för att jag behöver värme, regnet faller för att förstöra min semester, människorna är antingen med eller emot mig o s v. Detta gäller också vår relation till det som står i olika dokument. När "subjektet" närmar sig "objektet" sker det på väldigt olika premisser beroende på hur "subjektet" väljer att förverktygliggöra "objektet".

Inte heller "objekt" är neutrala i sig. Visserligen kan kanske någon hävda (inte jag) att varje individ kan ha ett okomplicerat förhållande till t ex gråstenen eller bergskedjan därför att dessa företeelser i egenskap av obearbetade ting inte förmedlar några av människor fabricerade påståenden om världens tillstånd, men denna typ av "objekt" är i minoritet (om de ens existerar). Det mesta vi utsätts för här i världen erbjuds i bearbetad form: det handlar om allt från landskapsarkitektur till läroböcker i indexering. Detta innebär att "subjektet" i sitt "möte" med "objekten" alltid blir pådyvlat något som på det ena eller andra sättet har formats i avsikt att styra tanken hos "subjektet" – även om "subjektet" genom sin förförståelse och förverktygliggörande kan uppleva "objektet" på ett annat sätt än vad som var "avsikten" med "objektet" sett ur ett annat "subjekts" perspektiv. M a o, varje påstående har sitt eget innehållsmässiga värde. Statyn kan inte jämföras med busstidtabellen, lagparagrafer kan svårligen bedömas på samma sätt som snuskiga historier, etc.

Av detta resonemang följer också att "subjektets" förståelse av "objektet" endast kan uppstå med hjälp av andra "subjekts" (kollegor, kompisar, mediapersoner, etc) "objektiverade" påståenden om världen. Det går med andra ord inte att förstå världen utan att jämföra den egna uppfattningen med andras. Därmed blir det omöjligt att förfäktat tanken att förståelsen är en sak mellan sändaren, sändarens meddelande och mottagaren.

Av detta följer att den enskildes möjlighet att förstå världen är direkt avhängig de språk han/hon behärskar. I detta avseende hänvisar Wittgenstein till begreppet språkspel. Beroende på vilket språkspel den enskilde individen ingår i kommer också förståelsen av "objekten" att variera. Till detta lägger Wittgenstein också tank en att de olika språkspelen, oavsett vilka de är, har samma relevans. Eftersom "verkligheten" ändå inte kan beskrivas genom språket är språket den enda verklighet vi känner. Det ena

språkspelen blir därför lika rimligt/orimligt som det andra. Följaktligen, "mötet" mellan "subjektet" och "objektet" kan inte förstås mot bakgrund av "subjektet" och "objektet" i sig, utan mot de språkspel vari "subjektet" och "objektet" ingår.

Det den icke-existerande punkten symboliserar är således ytterst komplext därför att varje möte mellan "subjekt" och "objekt" inte går att avgränsa från tidigare "möten" och kommande "möten" samt hur "subjektet" förhåller sig till andra "subjekt". Varje "möte" har så att säga "sin egen anatomi".

Detta kompliceras ytterligare av att vi här pratar om "subjektets" förståelse av "objektet". Ur subjektets perspektiv existerar inte konceptet orimligt. Förståelsen av ett visst meddelande kan lika gärna kopplas till individens barndom med dennes pottränning, lekar och skolgång, som till den vuxnes politiska uppfattningar, högre examina och expertis inom det område meddelandet gäller. Inga samband kan uteslutas eftersom det handlar om medvetandet.

Trivialiseringen uppstår m a o genom att den kognitiva kanalmetaforen dels inte tar hänsyn till den sociala komplexitet i vilket budskapet och förståelsen av budskapet ingår, dels av att en fokusering på "subjektet" innebär att förståelsen av budskapet kan kopplas till allt som kan antas ha relevans för "subjektet".

Inom ämnet biblioteks- och informationsvetenskap är trivialiseringsproblemet särskilt olyckligt eftersom man inte förhåller sig till påståendenas innehåll i sig (som man t ex kan göra i samtalet) utan till påståendena som en (mer eller mindre) stor enhet av påståenden som kan ha relevans. Påståendena blir så att säga tömda på sitt innehåll för att i stället bli klassade som ämnen. De neutraliseras bl a genom att intermediären inte ens har läst vad som står i texten⁵. Därmed sagt att man förstorar trivialiseringsproblemet genom att lägga till omständigheten att meddelandet saknar innehåll.

Sammanfattningsvis:

- om "subjektet" förhåller sig individuellt till "objektet" genom sin förförståelse samt genom att "objektet" förverktygliggörs
- och "objektet" aldrig är neutralt därför att det oftast har bearbetats av andra "subjekt"
- samtidigt som "subjektet" inte klarar av att förhålla sig till "objektet" utan att förhålla sig till andra "subjekt" (i form av "objekt") som bör konsulteras för att kunna förstå "objektet"
- och "subjektet" bara kan komma åt "objektet" genom språket och att språkets olika språkspel medför olika tolkningar och hindrar "subjektet" från att nå fram till det "verkliga" "objektet" (d v s om det överhuvudtaget går att förhålla sig till "verkligheten")
- blir generella beskrivningar av det den icke-existerande punkten symboliserar (typ sändar/mottagarmodellen) triviala för att inte säga ointressanta
- helt enkelt därför att "subjektet" är en "gränslös telefonväxel" som godtyckligt kopplar ihop sina intryck av "objekt" och av andra "subjekts" upplevelser av "objekt" och andra "subjekts" upplevelser av "objekt" o s v, efter dess egen logik och motivation (som i och för sig är ett resultat av interaktion med "objekt" och andra "subjekt"), vilket inte utesluter några samband (inte ens de mest

- osannolika),
- dessutom förstärks detta av att meddelandet i sig (det som "subjektet antas förstå") inte begränsas av dess innehåll eftersom det blivit tömt på sitt innehåll och omformulerats till en ämnesrepresentation.

Sambandet mellan sändarens budskap och mottagarens förståelse

Det går således inte att identifiera punkten där "objektet" möter "subjektet" (dessutom är "mötet", vad det nu är för något, en ytterst komplex historia). Detta skall inte tolkas som att människan inte kan förhålla sig till omvärlden eller att det inte skulle finnas påståenden som leder till att människan ges ny förståelse. Här hävdas istället att betraktaren (forskaren) inte kan dra självklara slutsatser om när, var och hur detta sker. Kanske skulle man kunna uttrycka detta på följande sätt:

Människan som "subjekt" förhåller sig till "objekten" genom sin förförståelse. Samtidigt är "subjektet" en produkt av "subjektets" relation till "objekten", som i sin tur är beroende av andra "subjekt". Individens kan inte förstå sig själv som "subjekt" liksom "objektet" inte är ett "objekt" i kraft av sig självt. Frågan om när, var och hur "objektet" möter "subjektet" upplöses därför att det blir omöjligt att avgöra om det verkligen är sändarens budskap som är det som avgör mottagarens förståelse, eller om mottagarens förståelse är ett resultat av andra sändares samtida budskap, eller om mottagarens förståelse är en fråga om hågkomst, eller om mottagarens förståelse är ett konglomerat av påståenden som mottagaren erhållit under lång tid och sedan fört samman i en förståelse, o s v?

Därmed sagt, det är omöjligt att avgränsa den "subjektiva" aha-upplevelsen "information" från allt annat som dels pågår runt människan, dels pågår i människans tänkande. Kanske kan denna problematik åskådliggöras genom följande modell:

Fig 2. "Subjekt"/"objekt"-upplösningen

(här skall det påpekas att jag bara med stor vanda väljer att modellmässigt försöka beskriva det som avhandlas här, eftersom jag misstänker att också denna modell – liksom sändar/mottagarmodellen – är av sådan generell natur att man kan ifrågasätta om den säger något överhuvudtaget; det skall dock understrykas att modellen enbart syftar till att föra resonemanget i denna text framåt, inte att presentera en ny ämnesdefinierande metafor).

Ovanstående modell är således ett försök att å ena sidan beskriva hur "objektets värld" och "subjektets värld" flyter in i varandra (d v s punktens icke-existens), dels att åskådliggöra att det är problematiskt att avgränsa ett "objekt" från övriga "objekt" i

"objektens värld", respektive avgränsa en specifik mental process (typ aha-upplevelsen "information") från alla andra mentala processer och strukturer som antas finnas i "subjektets värld".

Detta sätt att se på "subjekt/objektförhållandet" utesluter möjligheten att kunna identifiera ett rätlinjigt samband mellan "objektet" och "subjektet" även när ett sådant samband intuitivt upplevs som självklart. Slutsatser om samband förutsätter att det går att precisera de storheter som antas ha betydelse för sambanden. Ovanstående modell innehåller inga sådana storheter. Av detta följer att ingen med säkerhet kan hävda att ett visst påstående leder till en viss förståelse.

Sammanfattningsvis:

- om en sändares specifika påstående ("objektet") inte kan fastställas leda fram till mottagarens ("subjektet") specifika förståelse (därför att det lika gärna kan röra sig om något annat samtida påstående eller någon annan samtida sändare som varken sändaren, mottagaren eller betraktaren (forskaren) är medvetna om)
- och det inte går att fastställa på vilket sätt mottagaren ("subjektet") mottar och bearbetar sändarens påstående ("objektet") i förhållande till hans/hennes förståelse och kunnande (d v s vad i personens förförståelse som aktiveras)
- så går det heller inte att fastställa om "subjektet" och "objektet" överhuvudtaget har med varandra att göra (även om och när det är troligt att ett sådant samband finns).

([Åter](#) till början av artikeln)

Två dimensioner

Forskaren kan förhålla sig indirekt till "objektets värld" (här avses i första hand påståenden som existerar i "recorded" form typ text, bilder, katalogsystem, dataprogram, stadsarkitektur, plogfårar o s v men även all annan, av människan bearbetad, fysisk och social existerande "materia" typ tal, sociala hierarkier, mänsklig interaktion o s v) genom sin förförståelse och sitt "förverktygiggörande". Därmed sagt att "objekten" låter sig studeras genom mer eller mindre välutvecklade empiriska metoder (som givetvis är beroende av forskarens förförståelse och "förverktygiggörande"). Här avses hela spektrat från strikt kvantifierbara och statistikbaserade undersökningstekniker till de allra mjukaste kvalitativa deltagarobservationerna. Mycket kan sägas om detta, dock inte i denna essä. Här skall bara konstateras att metod i många avseenden lever i symbios med det studerade. Undersökningar som rör frekvens appellerar till enkäter, frågor om individuella upplevelser till intervjuer, studiet av megatrender i samhället till stora genomgångar av statistik och litteratur, o s v. Samma gäller de teoretiska utgångspunkterna. (Se avsnitt "Vad händer med forskningen?").

"Subjektet", däremot, låter sig inte avslöjas genom empiriska studier på samma sätt som "objektet". Här återfinns vi snarare studier som är indirekta i dubbel mening eller resonemang som är baserade på abstrakta teoretiska antaganden".

Med "indirekt i dubbel mening" menas att "subjektet" inte låter sig avslöjas i sig självt.

Istället tvingas forskaren dra slutsatser om "subjektet" genom att studera "objekten". Detta sker utifrån antagandet att "subjektet" har en förmåga att "objektivera" sig självt (m a o, tänkande går att studera genom dess förnimbara yttringar som t ex text, bilder, katalogsystem, dataprogram, stadsarkitektur, plogfårar o s v samt även all annan, av människan bearbetad, fysisk och social existerande "materia" typ tal, sociala hierarkier, mänsklig interaktion o s v). För att kunna närma sig "subjektets objektiveringar" måste dock forskaren utnyttja sin förförståelse och sitt "förverktygliggörande" på samma sätt som i all annan forskning. Därav beteckningen "i dubbel mening".

Eftersom "subjektet" inte går att granska i sig självt utan bara genom dess "objektiveringar" så återfinns man i studiet av "subjektets objektiveringar" många av de metodologiska förfaringssätt som kännetecknar studiet av "objekten". Det i dubbel mening indirekta studiet av "subjektet" innefattar det enkla indirekta studiet av "objektet". Två ytterligheter kan identifieras:

1. För det första: Här återfinns forskning (t ex viss kognitiv psykologi) som mer eller mindre tar sin utgångspunkt i experimentet. Här avses alla de studier som går ut på att individer utsätts för specifika signaler (bilder, texter etc) varpå forskaren drar slutsatser om individens reaktion på signalerna, bearbetning av signalerna, minne av signalerna o s v. Vi talar här om en vad man skulle kunna kalla "eko-effekt-forskning", d v s forskaren studerar "det som kommer tillbaka av det som skickats in". Givetvis kan denna forskning kritiseras utifrån ståndpunkten att inte ens det mest välavgränsade experiment kan garantera att studien inte "förorenas" av andra mentala processer än de som antogs ingå i experimentet. Det kan också tilläggas att den "informationssituation" som frammanas i experimentet sällan återfinns i det "verkliga livet". Människans sociala varande hindrar individen från att uppleva signaler i den rena koncentrerade form som kännetecknar experimentet. Det kan varje bilförare intyga som har kört av vägen därför att man fördjupat sig i något annat, t ex ett intressant samtal eller bråkiga barn. De rön som produceras genom experiment av denna typ, hur intressanta de än är, är således bara en bråkdel av vad som egentligen händer i individens tankevärld. Därmed också sagt att "subjektet" inte låter sig avslöjas på detta sätt eftersom "subjektet" är mer än det som experimentet lyckas frammana.
2. För det andra: Här återfinns forskning som syftar till att beskriva och kartlägga grupperns varande i mer eller mindre antropologiskt hänseende för att därigenom dra slutsatser om vad som kännetecknar gruppmedlemmarnas tänkande. Här avses t ex fenomenografin inom pedagogiken, receptionsforskning inom litteraturvetenskapen och Bourdieus studier av habitus och symboliskt kapital. Det handlar m a o om forskning som har som ambition att härleda det mänskliga tänkandet genom att försöka beskriva återkommande mönster och värdeomdömen men som egentligen inte kan sägas spegla "subjektet" i sig (om nu "subjektet" finns i sig), utan enbart skall ses som försök att beskriva "subjektets objektiverade skugga" eftersom "subjektet" inte existerar i kollektiv mening även om den "kollektiva" kontexten är nödvändig för "subjektet" varande (d v s om "subjektet" finns). I klartext, de observationer och slutsatser som studiet av en specifik grupp kan leda fram till behöver inte på något sätt sammanfalla med vad "subjektet" faktiskt är (d v s om "subjektet" finns) och att dessa observationer och slutsatser ofta är en produkt av betraktarens

(forskarens) förförståelse och "förverktygiggörande" som ofta har sin utgångspunkt i en teoribildning (se nästa stycke).

Formuleringen "resonemang som är baserade på abstrakta teoretiska antaganden" syftar på att forskning om "subjektet" har en tendens att bli så abstrakt att den egentligen inte behöver empirisk förankring. Teorin i sig själv är dess metod och syfte. Med det avses, i och för sig rimliga men dock likafullt obestyrkta, abstrakta antaganden som ger människan (forskaren) möjlighet att språkligt hantera det utforskningsbara ("subjektet") och dessutom organisera det utforskningsbaras "objektiveringar" i mönster som låter oss tro att det utforskningsbaras oförutsägbarhet kan göras förutsägbar eller åtminstone chimärt begriplig. Det rör sig om djuppsykologiska teorier typ de som formulerats av Freud och Jung, filosofin i allmänhet (inklusive fenomenologi, hermeneutik och språkspelteori, d v s det jag själv använder som teoretisk grund för denna essä), samt viss teori utvecklad inom mer empiriskt inriktade discipliner som t ex socialantropologen Levi Strauss idéer om det binära tänkande, Bergers Lukmans kunskapsociologi och delar av den feministiska genderteorin. Det rör sig m a o om en forskning som i och för sig specifikt behandlar "subjektet" (oavsett om det finns eller ej) men som aldrig låter sig testas mot en empiri.

Jag hävdar alltså att "subjektet" (trots kognitiv psykologisk forskning, pedagogisk fenomenografi, litteraturvetenskaplig receptionsforskning etc) bara går att förhålla sig till utifrån mer eller mindre rimliga abstrakta teoretiska antaganden. Studiet av "objektet" granskar enbart "objektet" t o m när man utgår från att "objektet" är en "objektivering" av "subjektet" samtidigt som "subjektet" inte avslöjar sig i sig självt, inte ens för sig självt. "Informationsprocessen" (i kognitiv kanalmetaforisk mening) går m a o att betrakta utifrån dess deskriptiva empiriska "objektiva" sida eller utifrån dess antagna abstrakta teoretiska "subjektiva" sida", dock aldrig på samma gång och aldrig på så sätt att man kan studera "objektets" betydelse för "subjektet" och tvärtom (även om vi intuitivt känner på oss att "objektet" och "subjektet" har betydelse för varandra).

Sammanfattningsvis:

- eftersom "objektets värld" låter sig studeras indirekt genom mer eller mindre deskriptiva empiriska metoder (som är avhängiga forskarens förförståelse och "förverktygiggörande")
- till skillnad från "subjektets värld" som kan studeras indirekt i dubbel mening, d v s forskaren tvingas genomföra mer eller mindre fokuserade deskriptiva empiriska undersökningar av "objektets värld" (som är avhängiga forskarens förförståelse och "förverktygiggörande") för att sedan kunna göra antaganden om "subjektets värld" (antaganden som också givetvis är avhängiga forskarens förförståelse och "förverktygiggörande"), men som knappast kan göra anspråk på att beskriva "subjektet" i sig (d v s om "subjektet" finns), eller genom att helt lämna det empiriska åt sidan och i stället utgå från en abstrakt teori som förvisso mer specifikt behandlar "subjektet" och kan utnyttjas för att organisera empiri på ett sådant sätt att empirin till synes bekräftar antaganden om "subjektet", men som inte låter sig testas
- kan man ifrågasätta huruvida det överhuvudtaget är möjligt att finna en övergripande metodologi eller teori som samtidigt, och i lika hög utsträckning, tar fasta på det som finns före den icke-existerande punkten (d v s "objektet")

och det som finns efter den icke-existerande punkten (d v s "subjektet") därför att "objektet" och "subjektet" existerar i två olika "dimensioner".

([Åter](#) till början av artikeln)

Konsekvenser för ämnesdefinitionen

Om man anser att "informationsvetenskap" är lika med studiet av "informationsprocessen" i den mening att "information" uppstår genom att mottagaren på det ena eller andra sättet erhåller någon form av harmonisk förståelse av sändarens budskap (i "recorded" form), och tar hänsyn till de problem som beskrivits i tidigare avsnitt, kan kanske vissa komma till slutsatsen att lösningen ligger i att utvidga sändar/mottagarmodellen med beståndsdelar som uttrycker att informationsprocessen sker i komplexa sociala kontexter, med andra ord – föra in en metafor för holism i modellen.

Ett sådant förfaringsätt låter sig dock enkelt kritiseras. Det är bara att hänvisa till trivialitetsproblemet (se avsnittet "Trivialitetsproblemet"). För man in en metafor för holism i modellen så för man också in allt. är det då möjligt att överhuvudtaget utesluta något? Behövs andra ämnesdiscipliner när universalämnet "informationsvetenskap" finns? (Dessutom är detta extra problematiskt eftersom biblioteks- och informationsvetare inte förhåller sig till påståenden innehållsmässigt utan som mer eller mindre stora enheter av påståenden som kan vara relevanta (d v s som ämnesrepresentationer), trivialitetsrisken finns redan innan holismen tillförs modellen.)

Ovanstående kritik är dock alldeles för lättköpt. Den förutsätter trots allt att det finns en punkt där "objektet" möter "subjektet".

Om man med information menar en process som sträcker sig från sändarens meddelande till mottagarens förståelse (inkluderande feedback, hinder och intermediärer), samtidigt som man tar hänsyn till: att punkten där "subjektet" och "objektet" möts inte existerar, bl a därför att "subjektet" och "objektet" inte låter sig avgränsas; att punkten om den hade funnits ändå inte hade gått att beskriva i generella termer utan att det skulle bli trivalt, bl a därför att varken "subjektet" eller "objektet" förhåller sig neutrala till "mötet" (vilket alltså är problematiskt eftersom biblioteks- och informationsvetare inte förhåller sig till påståenden innehållsmässigt utan som mer eller mindre stora enheter av påståenden som kan vara relevanta); att det inte finns ett identifierbart självklart samband mellan det budskap som "objektet" kan antas innehålla och den förståelse som "subjektet" erhåller samt att "subjektets värld" och "objektets" värld aldrig kan studeras samtidigt med samma metod och teori, blir slutsatsen att inget holistiskt perspektiv i världen lyckas lappa ihop sändar/mottagarmodellen i dess kognitiva kanalmetaforiska uttolkning.

Problemet är inte en fråga om att tillföra sändar/mottagarmodellen fler beståndsdelar (holism), problemet är att den kognitiva kanalmetaforen kombinerar två aspekter, d v s det empiriska studiet av fysisk hantering och organisation av påståenden i "recorded" form (d v s "objekt") och abstrakta teoretiska antaganden om mentala förlopp (d v s "subjekt") som inte låter sig förenas i en och samma förklaringsmodell. Ur "objektet" och "subjektets objektiviseringar" går det inte att dra slutsatser om "subjektet" i sig,

samtidigt som det definitivt inte går att dra några slutsatser om "subjektet" genom "subjektet" i sig (d v s om "subjektet" finns). Att utvidga biblioteks- och informationsvetenskap med nya empiriska diskurser eller med ny teori om tänkandets struktur löser inte detta problem.

Ser man sändar/mottagarmodellens problem på detta sätt tvingas man överge ambitionen att lösa den kognitivt kanalmetaforiskt inspirerade ämnesdefinitionens inneboende dilemma genom att utvidga modellen i holistisk riktning. Istället tvingas man acceptera att punkten där "objektet" möter "subjektet" inte existerar och att "objektets" betydelse för "subjektet" inte låter sig avslöjas. M a o, man tvingas överge tanken på att ämnet biblioteks- och informationsvetenskap är lika med studiet av en "informationsprocess" som samtidigt innefattar hantering av påståenden i "recorded" form ("objekt") och mottagarens förståelse av påståenden ("subjekt").

Sammanfattningsvis:

- det går inte att lösa sändar/mottagarmodellens problem genom att införa en metafor för holism i modellen
- därför att det egentligen rör sig om frågan om huruvida "subjektet" och "objektet" låter sig studeras samtidigt och eller som en konsekvens av varandra
- vilket inte låter sig göras (eftersom studiet av "objekt" och studiet av "subjekt" så att säga befinner sig i två skilda dimensioner som inte möts på ett självklart sätt)
- vilket i sin tur leder fram till slutsatsen att man bör överge den kognitiva kanalmetaforen som ämnesbestämmande utgångspunkt.

([Åter](#) till början av artikeln)

Vad gör man?

Hur löser man problemet med den icke-existerande punkten? Ett sätt att gå vidare är att fråga sig vad för slags forskning som görs inom biblioteks- och informationsvetenskap? I boken "Forskning inom biblioteksvetenskap och informatik i Norden", av Pertti Vakkari med flera, presenteras ett klassificeringsschema över biblioteks- och informationsvetenskapliga undersökningsområden som ursprungligen kom till för att innehållsanalysera de internationella vetenskapliga tidskrifterna inom ämnet.

Följande teman räknas upp:

Biblioteks- och informationstjänstorganisationer

- 0 1 Folkbibliotek (arbetsplatsbibliotek)
- 2 Forskningsbibliotek, specialbibliotek
- 3 Informationstjänster
- 4 Övriga bibliotek (skolbibliotek)
- 5 Flera olika slag av bibliotek
- 9 Icke biblioteksorganisationer (övriga organisationer)
- 0 Typ av organisation icke relevant

Biblioteksvetenskap och informatik

- A 01 B&I-tjänsternas professioner
- 02 Bibliotekshistoria
- 03 Förlags- och publiceringsverksamhet

- 10 Utbildning

- 20 Metodologi (läran om att bedriva forskning)

- 30 Självanalys (analys av biblioteksvetenskap och informatik som disciplin)

- 40 *Forskning om biblioteks- och informationstjänster*
- 41 Forskning om låne- och fjärlåneverksamhet
- 42 Forskning om dokumentbestånden (samlingarna)
- 43 Forskning om informationstjänst och rådgivning
- 44 Forskning om användarutbildning
- 45 Forskning om utrymmen och byggnader
- 46 Forskning om administration och planering (inkl management, finansiering)
- 47 Forskning och datorisering (utom när det gäller forskning om någon speciell funktions datorisering)
- 48 Forskning om övrig B&I-verksamhet (uppsökande biblioteksarbete och dylikt)
- 49 Forskning som betraktar flera sektorer tillsammans

- 50 *Forskning om lagring och återvinning av information*
- 51 Forskning om katalogisering
- 52 Forskning om klassificering och indexering (processer och språk)
- 53 Forskning om informationsåtervinning
- 54 Forskning om referensdatabaser och bibliografier
- 55 Forskning om övriga databaser

- 60 *Forskning om informationssökning*
- 61 Forskning om informationsspridning
- 62 Forskning om användare och användning av informationskanaler/källor
- 63 Forskning om användare och användning av bibliotek och informationstjänster (inkl inte övriga kanaler)
- 64 Forskning om informationsvanor (personcentrerad)
- 65 Forskning om utnyttjande av information
- 66 Forskning om administration av information (information management, IRM, system)

- 70 *Forskning om vetenskaplig kommunikation*
- 71 Vetenskaplig publicering
- 72 Forskning om citeringspraxis och strukturer
- 73 Forskningsförmedling mellan vetenskap och icke-vetenskaplig publik
- 74 Övrig forskning om vetenskaplig kommunikation (vanligen nätverksstudier)

- 80 *Övrig forskning inom biblioteksvetenskap och informatik*
- 81 Samhällsroll
- 82 Övrig forskning

Den som går igenom denna taxonomi finner att mottagarens förståelse ("subjektet") långt ifrån utgör biblioteks- och informationsvetenskapens viktigaste undersökningsområden. Det som eventuellt existerar skulle förmodligen främst återfinnas under rubrikerna 6.1. till och med 6.6 (rubriker som enligt författarna innefattar ca 20% av alla studier som är gjorda inom ämnet i Norden under perioden 1965 till 1989). Granskar man den forskning som hänförs till dessa kategorier finner man dock att mycket litet, eller ingenting alls, kan betecknas som djupgående studier av "subjektets" förståelse av "objektet" sett utifrån "subjektets" perspektiv (vilket inte förvånar eftersom det som sagt inte låter sig göras). Det som kommer närmast rör sig istället om forskning om vilka som använder och hur dessa använder olika "informationskanaler/källor", bibliotek och "informationstjänster", personers (representerande något, t ex journalister eller allmänhet) "informationsvanor" och utnyttjande av "information".

Faktum är att det är svårt att ens i ett internationellt perspektiv finna vetenskapliga arbeten inom biblioteks- och informationsvetenskap som försöker behandla "subjektet" ur "subjektets" perspektiv. Det gäller även forskare som Carol C. Kuhlthau⁶ och Brenda Dervin⁷ som förvisso har försökt närma sig den s k mottagaren eller användaren men som främst studerar dessas agerande och attityder till "informationssituationen/situationerna", inte det mänskliga tänkandet i sig.

Slutsatsen blir att forskarna inom biblioteks- och informationsvetenskap redan har löst problemet på så sätt att man dels i hög utsträckning avstår från att vare sig mer ingående granska det som den icke- existerande punkten symboliserar, dels helt struntar i "subjektets" förståelse i sig. Problemet upplöses i forskningens vardag. ändå är det uppenbart att den kognitiva kanalmetaforen fortfarande spelar en betydelsefull ämnesdefinierande roll för många forskare inom biblioteks- och informationsvetenskap. Man frågar sig varför?

([Åter](#) till början av artikeln)

Varför har man inte gjort upp med den kognitiva kanalmetaforen en gång för alla?

En forskning som ger sig ut för att studera den kognitiva kanalmetaforens enkla "subjekt/objektförhållande" (vilket alltså forskarna inom biblioteks- och informationsvetenskap inte gör trots att många av dess företrädare företräder en ämnesdefinition som innehåller starka kognitiva kanalmetaforiska inslag) intar en, i mitt tycke, kvasipositivistisk hållning som inte ens positivisterna intog. Medan positivisternas projekt främst handlade om att neutralisera forskaren som "subjekt" för att därigenom reducera hans/hennes förförståelse så att "objektet" kunde studeras så "objektivt" som möjligt, så postulerar den kognitiva kanalmetaforiska biblioteks- och informationsvetenskapliga ämnesdefinitionen att ämnet syftar till att studera "subjekt/objektrelationen" i sig. M a o, positivisterna utnyttjade med stor möda (och delvis misslyckat) "subjekt/objektanken" för att försöka försätta sig i en position varifrån/ varigenom de ansåg sig kunna säga världen något som är giltigt i generell

mening. I den kognitiva kanalmetaforen upphöjs positivisternas metod (d v s att det går att särskilja "objektet från subjektet" och att "subjektet" kan avläsa "objektet") till studieobjektet.

Samtidigt avstår forskarna inom ämnet biblioteks- och informationsvetenskap i realiteten från att studera "objektets" möte med "subjektet" genom att man helt enkelt avstår från att fokusera "subjektets värld". Varför? Givetvis kan man bara spekulera om orsakerna. Här skall jag dock peka på ett eventuellt orsakssammanhang som kan vara av betydelse:

Visserligen är ämnet biblioteks- och informationsvetenskap ungt men under dess korta existens har det förts en ganska eldfångd paradigmatiske dispyt om biblioteks- och informationsvetenskapens inriktning. Detta märks inte minst genom benämningarna på ämnet⁸. Bör disciplinen kallas biblioteksvetenskap eller biblioteksforskning eller biblioteks- och informationsvetenskap eller informations- och biblioteksvetenskap eller biblioteks- och informationsforskning eller informations- och biblioteksforskning eller informationsvetenskap eller informationsforskning? Som namnförslagen antyder, handlar dispyten dels om huruvida ämnet är en vetenskap eller ett forskningsområde (vilket hänger samman med att engelskans begrepp "science" förknippas med naturvetenskap och begreppet "studies" kopplas ihop med humaniora och samhällsvetenskap), dels om ämnet skall fokusera institutionen bibliotek eller processen "information". Det är det sistnämnda som kommer att fokuseras här.

Som jag ser det måste denna meningsskiljaktighet förstås mot bakgrund av bibliotekarieutbildningarnas utveckling. Dessa har under lång tid varit rena yrkesutbildningar. I den mån man överhuvudtaget sysslat med forskning har intresset i första hand varit biblioteket i sig och professionen. Under de senaste decennierna har dock utbildningarna allt mer kommit att akademiseras. Det har upplevts som allt viktigare att ingå i de övergripande nationella universitetssystemen. Dessutom har yrket expanderat. Den s k IT-revolutionen har medfört att andra typer av biblioteksliknande institutioner och tjänster har vuxit fram.

Mot denna bakgrund har många ansett det nödvändigt att överge institutionen bibliotek som ämnesdefinierande metafor. Biblioteket som begrepp uppfattas som alltför snävt och yrkesorienterat i en värld där akademisk abstraktion får allt större betydelse. Ämnesbenämningen "biblioteksforskning" uppfattas utifrån ett sådant synsätt som en "provinsiell" konstruktion. I den situationen är det givetvis lockande att formulera om ämnet till att vara studiet av något som man anser existerar oavsett institutionell förankring, t ex den kognitiva kanalmetaforiska "informationsprocessen". Ämnet hamnar då i samma division som historia, matematik och vissa typer av språkvetenskap, d v s tillsammans med andra ämnesdefinitioner som, mycket vänligt tolkat, har tämligen "naturliga" avgränsningar.

Detta är dock problematiskt. Väljer man informationsprocessen i kognitiv kanalmetaforisk mening som ämnesdefinierande metafor, så väljer man som sagt en utgångspunkt som varken låter sig studeras (punkten där "subjektet" möter "objektet" finns inte) eller förstås utifrån en övergripande teori ("subjekt" och "objekt" befinner sig i två skilda metodologiska och teoretiska dimensioner). Man kan fråga sig om detta beror på att ämnet är så omoget att man helt enkelt har gått vilse i sina teoretiska

abstraktioner. Handlar det om att ämnesföreträdarna är för orutinerade för att genomskåda den kognitiva kanalmetaforens metafysiska karaktär? Kanske!

En troligare förklaring är dock denna: Förnyelsen av ämnet, d v s övergivandet av institutionen bibliotek som ämnesdefinierande metafor för att istället vända sig mot informationsprocessen i kognitiv kanalmetaforisk mening, är inte den paradigmatiska förändring som en del kanske tror. Vid ett första påseende kan det visserligen förefalla som om ämnet håller på att överge en föråldrad biblioteksinstitutionsfixerad yrkesbegränsad forskningsståndpunkt för ett nytt fräscht akademiskt processinriktat studium. Man kan dock fråga sig om det istället inte rör sig om att upphöja en av biblioteksprofessionens viktigaste dygder, d v s att ge rätt svar på biblioteksanvändarens fråga, till en ämnesdefinierande metafor.

Jag insinuerar m a o att de förnyare som utgår från den kognitiva kanalmetaforen egentligen inte lyckats frigöra sig från institutionen bibliotek och yrket bibliotekarie. I stället har man fokuserat en bestämd och mycket central del av yrket. Tyvärr är just denna del av yrkets ambitioner inte lämplig för att upphöjas till vetenskapligt riktmärke. Visserligen kan den enskilda bibliotekarien erfarenhetsmässigt anse sig veta att hans/hennes svar och biblioteksanvändarens fråga på något sätt sammanfaller och att detta sammanfallande är yrkets viktigaste målsättning (en enligt mig klok hållning), men för den utomstående betraktaren (forskaren) är sambandet inte självklart, helt enkelt därför att punkten där "objektet" möter "subjektet" inte existerar.

Enligt min mening är ovanstående paradox så uppenbar att kännedomen om den borde fått större konsekvenser än vad som verkar vara fallet. Jag anser att detta kan bero på att ämnets försök att bli akademiskt inte i egentlig mening är akademiskt. Efter att ha begravt den institutionsbaserade yrkesinriktade ämnesdefinierande metaforen "bibliotek" har man återupplivat den likt fågel Fenix i en metafysisk processinriktad kognitiv kanalmetaforisk, men lik förbannat, yrkesinriktad ämnesdefinition.

Sammanfattningsvis:

- den kognitiva kanalmetaforiska ämnesdefinitionen är (enligt mitt sätt att se) kvasipositivistisk därför att positivismens metod (d v s att det går att särskilja "objektet" från "subjektet")
- och att "subjektet" kan avläsa "objektet") upphöjs till studieobjekt
- samtidigt genomförs inte sådana studier i realiteten (därför att det helt enkelt inte är möjligt)
- denna paradox kan eventuellt hänföras till att den kognitiva kanalmetaforen egentligen speglar ett av praxisfältets viktigare ambitioner (d v s ge rätt svar på biblioteksanvändarens fråga) och som förvisso kan vara till hjälp i det professionella livet, men som inte låter sig studeras utifrån (därför att det inte finns en punkt där "objektet" möter "subjektet").

([Åter](#) till början av artikeln)

Vad bör en alternativ ämnesdefinition innehålla

Som jag ser det måste ämnets företrädare göra upp med den ämnesdefinierande

kognitiva kanalmetaforen och den konservativa icke-akademiska hållning som följer med den. Det handlar m a o om att finna en lämpligare ämnesdefinierande metafor. Hur låter sig det göras? Mot bakgrund av vad som hävdats i denna essä är det lämpligt att följande beaktas:

I. Det finns ingen punkt där "objektet" möter "subjektet".

II. Generella antaganden om det den icke-existerande punkten symboliserar blir triviala (vilket som sagt är särskilt problematiskt eftersom man inom biblioteks- och informationsvetenskap redan håller sig på en hög trivialiseringsnivå genom att man avstår från att förhålla sig till påståendets innehåll i sig, utan istället betraktar påståenden som mer eller mindre stora enheter av påståenden som kan vara relevanta).

III. Antagandet om att det finns ett enkelt samband mellan meddelandet "objektet" och individens förståelse ("subjektet") är inte empiriskt granskningsbart.

IV. "Subjektet" och "objektet" befinner sig i olika metodologiska och teoretiska dimensioner.

Dessutom bör en alternativ ämnesdefinition ta hänsyn till följande:

A. Den kognitiva kanalmetaforens inneboende problem löses inte genom att utvidga sändar/mottagarmodellen och det den representerar. Den måste överges helt och hållet.

B. I den faktiska forskningen inom ämnet löses problemet genom att avstå från att försöka granska "objektets" möte med "subjektet" ur "subjektets" perspektiv (vilket alltså ändå inte är möjligt). Det betyder dock inte att dessa ämnesföreträdare alltid avstår från att använda den kognitiva kanalmetaforen som ämnesdefinierande utgångspunkt.

C. Det är troligt att fokuseringen på den kognitiva kanalmetaforen har att göra med att praxisfältets (rättmätiga) yrkesambitioner har upphöjts till att vara ämnesdisciplinens ledstjärna trots att ett sådant förfarande ger upphov till svåra analytiska dilemman.

är detta genomförbart? Själv skulle jag helst avstå från att ge mig in i ett sådant projekt eftersom ändå ingen skulle acceptera det förslag som presenteras. I stället skall jag resonera kring hur jag skulle kunna tänka mig att gå tillväga, inte i syfte att presentera en ny ämnesdefinierande metafor utan för att utmana andra att göra upp med den kognitiva kanalmetaforen. Jag vill m a o presentera mina egna tillkortakommanden för att andra, i kritik mot mig, skall kunna gå vidare i frigörelsen. Jag skulle göra följande överväganden:

För det första (se beaktande I och IV): Om punkten där "objektet" möter "subjektet" inte existerar så är det omöjligt att fastslå något bestämt om "objektets" betydelse för "subjektet"? M a o studiet av en information (definierat som en process som dels innehåller ett fysiskt flöde av påståenden (i "recorded" form), dels innefattar mottagarens förståelse) blir orimligt p g a sin egen inneboende tvådimensionella karaktär. Frågan man då ställer sig är: om denna informationsprocess inte går att studera, vad återstår? Som jag ser det kan ämnet välja två olika vägar:

1. ämnet kan sätta "subjektets värld" i centrum vilket skulle innebära att en

forskning baserad på abstrakta teoretiska antaganden om "subjektet" skulle ges ett betydligt större utrymme än vad som är fallet i dag. Detta skulle dock i sin tur leda till att "informationsbegreppet" skulle mista sin betydelse. Teorier av detta slag har aldrig lyckats renodla och avgränsa den del av medvetandet som aktiveras i samband med aha-upplevelsen "information". Därmed sagt att denna utveckling är osannolik trots att det abstrakta teoretiska antagandet i sig är en god utgångspunkt för forskning.

2. ämnet kan upphöja det som ämnet faktiskt valt att empiriskt studera till grund för sin ämnesdefinierande metafor. Det rör sig m a o om det empiriska studiet av "objektets värld" och/eller "subjektets objektiverade" förhållande till "objektets värld". Detta studium sker inte planlöst (vilket skulle kunna ha varit fallet om ämnet verkligen avsåg att studera informationsprocessen i kognitiv kanalmetaforisk mening eftersom en fokusering på "subjektet" innebär en "subjektiv" utgångspunkt, d v s att allt kan vara av betydelse eftersom medvetandet kan koppla ihop i stort sett alla upplevelser hur ologiskt det än kan förefalla) utan utgår från vissa institutionsbaserade strukturer, d v s bibliotek, arkiv, Internet o s v, och utifrån vissa strukturtypiska processer (i detta fall mer eller mindre logistisk överföring av vissa påståenden i "recorded" form) samt dessa institutionsbaserade strukturers och strukturtypiska processers interaktion med andra institutionsbaserade strukturer och strukturtypiska processer (t ex forskningvärlden, skola, allmänhet etc).

Därmed sagt att den ämnesdefinierande utgångspunkten bör innefatta såväl en strukturell nivå (de institutioner som studeras) som en processuell (d v s det som pågår inom och i anslutning till de institutioner som studeras). Detta innebär inte en återgång till att igen upphöja biblioteket till ämnesdefinierande metafor. Alltför många institutionsbaserade strukturer och strukturtypiska processer är idag föremål för biblioteks- och informationsvetarnas intresse för att en sådan hållning skulle vara möjlig.

ämnet biblioteks- och informationsvetenskap tar (enligt detta resonemang) sin utgångspunkt i de institutioner som fokuseras (bibliotek, arkiv, Internet etc) som i sin tur fokuseras för att dessa institutioner företräder vissa likartade typer av verksamhet (i detta fall vissa typer av mer eller mindre logistisk hantering av vissa typer av påståenden i "recorded" form) och som medverkar till att forma de institutionsbaserade strukturerna (m a o tillbaka till den hermeneutiska spiralen).

För det andra (se beaktande II): Den kognitiva kanalmetaforens fokusering på individens förståelse ("subjektet") innebär att forskningen öppnar sig för ett studium av allt eftersom allt kan vara av betydelse för förståelsen. Vad i personens erfarenhetsvärld kan uteslutas? Vilka sammanhang som ligger till grund för individens erfarenhetsvärld kan uteslutas? Vilka sammanhang som ligger bakom de sammanhang som ligger till grund för individens erfarenhetsvärld är ointressanta? Detta gäller såväl i studiet av ett enskilt "subjekt" (en enskild person) som i studiet av "subjektens" natur (d v s antaganden om hur "subjekt" generellt förhåller sig till omvärlden).

En ämnesdefinition som tar sin utgångspunkt i de institutionsbaserade strukturer och de strukturtypiska processer som faktiskt studeras (samt dessa institutionsbaserade strukturers och strukturtypiska processers interaktion med andra institutionsbaserade strukturer och strukturtypiska processer) löser upp trivialiseringsproblemet, åtminstone

delvis. Genom att granska institutionellt avgränsade sammanhang gör man också en rankning av vad som bör anses vara viktigt för studien. Visserligen är förfarande allt av betydelse för allt men forskaren avstår att studera de sammanhang som ligger utanför det som är empiriskt tillgängligt. I detta fall är det av särskild betydelse att påståendena (i "recorded" form) inte uppfattas som påståenden som kännetecknar samtalet, d v s att innehållet i sig är det betydelsefulla. Istället handlar det om påståenden som uppfattas som (mer eller mindre stora) enheter av påståenden som kan ha relevans. Det är så att säga ovanligt att bibliotekarier och "informationsspecialister" tar på sig rollen att förklara och bestämma påståendets innehållsmässiga valör (även om det kan förekomma). Den rollen har andra yrkesgrupper tagit på sig, t ex journalister, lärare, teologer etc.

ämnet biblioteks- och informationsvetenskap blir på så sätt dels snävare avgränsat (den ämnesdefinierande metaforen uttrycker inte tanken att allt är av betydelse på det sätt som den kognitiva kanalmetaforen indikerar), dels paradoxalt nog lättare att utvidga (eftersom allt inte går att utvidga) på så sätt att forskningen kan expandera ämnet genom att lägga till studier av andra tidigare icke-studerade institutionsbaserade strukturer med för ämnet acceptabla strukturtypiska processer.

För det tredje (se beaktande III): Den kognitiva kanalmetaforens omöjliga tankekonstruktion, att det finns ett iakttagbart samband mellan "objektets" meddelande och "subjektets" förståelse, överges automatiskt genom införandet av en ämnesdefinition som tar sin utgångspunkt i de institutionsbaserade strukturer och de strukturtypiska processer som faktiskt studeras (samt dessa institutionsbaserade strukturers och strukturtypiska processers interaktion med andra institutionsbaserade strukturer och strukturtypiska processer). Detta sker genom att det individuella perspektivet "subjekt/objektrelationen" överges. Istället omvandlas individen till en aktör som representerar den/de struktur(er) och den/de process(er) som hon/ han antas vara förknippad med. Människan blir forskare, lärare, skönlitterär läsare o s v. Studiet av människans förhållande till de institutionsbaserade strukturer och de strukturtypiska processer samt till de påståenden (i "recorded" form) som förmedlas genom dessa strukturer och processer blir med andra ord en fråga om beteenden, förhållningssätt och attityder (typiska eller atypiska för den/de grupper hon/han representerar) istället för en fråga om huruvida de har erhållit ny förståelse i kognitiv kanalmetaforisk mening. Förståelsen ("subjektet") blir inte forskningens mål utan "objektet" och "subjektets objektivisering".

Sammanfattningsvis:

- eftersom "objektets" möte med "subjektet" inte låter sig studeras i kognitiv kanalmetaforisk mening och det abstrakta teoretiska antagandet om "subjektets" karaktär inte kommer att utgöra den biblioteks- och informationsvetenskapliga forskningens utgångspunkt så kommer
- dels trivialitetsproblemet att delvis lösa upp sig självt eftersom ämnesdisciplinen då inte behöver ta hänsyn till allt på samma sätt som om man fokuserar individuell förståelse (man accepterar t ex att påståenden betraktas som mer eller mindre stora enheter som kan vara relevanta),
- dels det omöjliga antagandet att det finns ett självklart iakttagbart samband mellan "objektets" meddelande och "subjektets" förståelse att överges.

Kvar står dock frågan om en ämnesdefinition som tar sin utgångspunkt i vissa institutionsbaserade strukturer, d v s bibliotek, arkiv, Internet o s v, och utifrån vissa strukturtypiska processer samt dessa institutionsbaserade strukturers och strukturtypiska processers interaktion med andra institutionsbaserade strukturer och strukturtypiska processer (t ex forskningvärlden, skola, allmänhet etc), verkligen leder fram till ett tänkande som förkastar den enkla sändar/mottagarmodellen, som tar hänsyn till den forskning som faktiskt görs och som gör upp med en alltför renodlad yrkesanknuten nyttighetsambition?

([Åter](#) till början av artikeln)

Vad händer med modellen?

Ett sätt att granska huruvida ovanstående resonemang verkligen lösgör sig från ett tänkande som tar sin utgångspunkt i sändar/mottagarmodellen är att försöka åstadkomma en alternativ ämnesdefinierande modellmetafor. Tanken är att ett sådant förfarande skall avslöja om olikheter finns och hur stora dessa olikheter är. Här ämnar jag göra ett sådant försök, inte i syfte att formulera en ny ämnesdefinition utan för att granska om en ämnesdefinition som utgår från de institutionsbaserade strukturer och strukturtypiska processer som står i forskningens fokus verkligen innebär en uppgörelse med den kognitiva kanalmetaforen och dess sändar/mottagarmodell.

Modellens mest självklara beståndsdel är givetvis något som symboliserar den specifika institutionsbaserade struktur som studeras (givetvis är alla medvetna om att också en sådan grafisk avgränsning aldrig sammanfaller med den "verkliga" institutionen, men i modellernas värld gäller det idealtypiska):

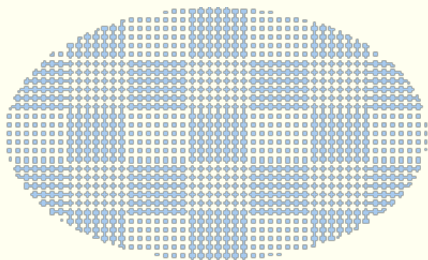

Fig 3. Den specifika institutionsbaserade strukturen

Nästa steg blir att föra in den/de strukturtypiska processer som är kännetecknande för den institutionsbaserade strukturen. Om dessa kan mycket sägas. Dessa processer kan vara flera och av ytterst skiftande slag, i detta sammanhang står dock logistisk överföring av vissa typer av påstående (i "recorded" form) i centrum, som dessutom betraktas som mer eller mindre stora enheter av påståenden som kan vara relevanta. På detta innehåller modellen ingen symbol för påståenden (i "recorded") form. Påståendena (betraktade som mer eller mindre stora enheter av påståenden som kan vara relevanta) innefattas i de pilar som symboliserar de strukturtypiska processerna.

I modellen uttrycks också tanken (genom de tjocka pilarna) att denna typ av strukturtypisk process (d v s logistisk överföring av dokument) i mångt och mycket handlar om att regenerera processen i sig själv (d v s att processen syftar till att återskapa sig själv hela tiden). Det är dock inte det samma som oföränderlighet. Processen påverkar (illustrerat genom de smala pilarna) givetvis aktörer representerande andra strukturer och andra strukturtypiska processer (t ex forskningsvärlden, utgivning etc) samt påverkar den egna strukturen vari processen finns. Allt detta kan illustreras enligt följande:

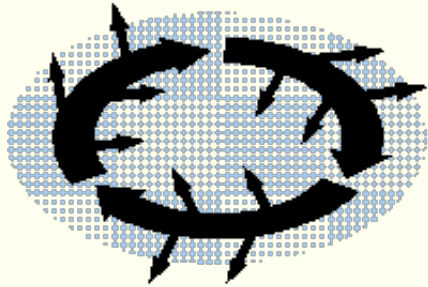

Fig 4. Den specifika institutionsbaserade strukturen och dess strukturtypiska processer

Strukturen och den strukturtypiska processen bär dock inte upp sig själva. Strukturen och de strukturtypiska processerna bärs upp av de aktörer som ingår i strukturen. Dessa representerar olika grubbildningar och intressen som i sin tur påverkar den institutionsbaserade strukturen och den strukturtypiska processen samt den institutionsbaserade strukturens och de strukturtypiska processernas interaktion med andra institutionsbaserade strukturer och strukturtypiska processer (genom dessa aktörer). Följaktligen bör modellen också tillföras en symbol för dessa aktörer representerande specifika grupper och intressen:

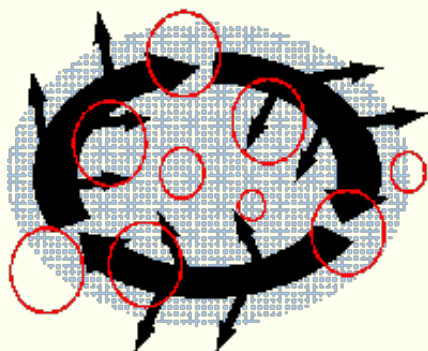

Fig 5. Den specifika institutionsbaserade strukturen, dess strukturtypiska processer samt dess aktörer

Till detta kommer också att vi här inte sätter en institutionsbaserad struktur i centrum, utan ett flertal institutionsbaserade strukturer (bibliotek, informationscentraler, Internet etc) som kännetecknas av (sett ur biblioteks- och informationsvetenskapliga företrädares perspektiv) liknande strukturtypiska processer som samverkar och konkurrerar med varandra, och därmed påverkar varandras institutionsbaserade strukturer och strukturtypiska processer på det ena eller andra sättet. Detta kan beskrivas enligt följande:

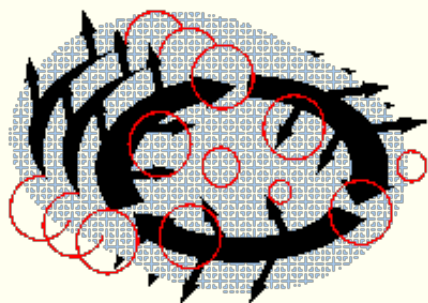

Fig 6. Flera institutionsbaserade strukturer (bibliotek, informationscentraler, Internet etc) som samverkar och konkurrerar

Avslutningsvis måste modellen innefatta något som illustrerar att de institutionsbaserade strukturerna och de strukturtypiska processerna som befinner sig i modellens centrum påverkas av de aktörer och intressegrupper som bär upp de institutionsbaserade strukturerna och strukturtypiska processerna man finns till för (d v s forskningvärlden, skola, allmänhet etc) och att dessa också påverkar varandra. Då får man följande modell⁹:

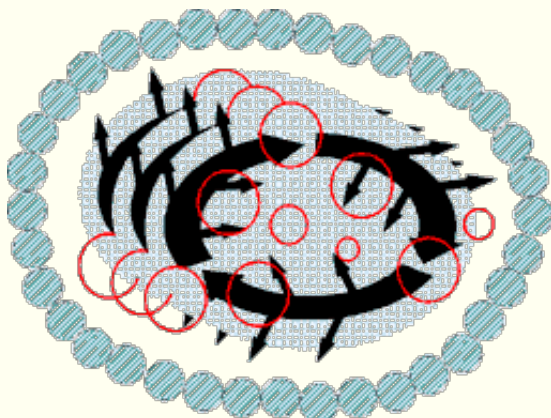

Fig 7. Flera institutionsbaserade strukturer (bibliotek, informationscentraler, Internet etc) som samverkar och konkurrerar i interaktion med andra icke-

bibliotek eller biblioteksliknande strukturer (forskningsvärlden, skola, allmänhet etc)

Jämför man ovanstående modell med den kognitiva kanalmetaforiska sändar/mottagarmodellen lägger man genast märke till följande uppenbara olikheter:

- Det som brukar benämnas intermediär i den kognitiva kanalmetaforen och som enbart är en länk i den linjära sändar/mottagarmodellen blir modellens centrum och därmed den ämnesdefinierande utgångspunkten.
- Processerna definieras inte som en rät linje som sträcker sig från en struktur till en annan, utan som något som är självgenererande inom sin egen struktur men som också är förändrande på den egna strukturen som ligger till grund för processerna samt som något som påverkar andra sammanhang än det egna.
- Individuella mentala processer ersätts med interaktion mellan strukturer, strukturtypiska processer och aktörer som representerar intressegrupper inom strukturerna och som har olika förhållande till processerna. Studiet av "subjektets" förståelse (i individuell mening) är så att säga avskaffat till förmån för aktörers agerande och attityder i förhållande till strukturer och strukturtypiska processer och interaktionen mellan olika strukturer och strukturtypiska processer.
- Modellen är, till skillnad från den kognitiva kanalmetaforen, avgränsad i den mening att forskningen definieras av de institutionsbaserade strukturer och strukturtypiska processer som faktiskt studeras, men att dessa strukturer och strukturtypiska processer kan utökas om behov finns (det gäller givetvis också de övriga strukturer och strukturtypiska processer som man riktar sig emot).
- De påståenden (i "recorded" form) som förmedlas betraktas inte som påståenden i samtals mening, utan som en mängd av möjligen relevanta påståenden som ingår i de strukturtypiska processerna.

Det återstår sålunda i stort sett ingenting av sändar/mottagarmodellens rätlinjiga kognitiva kanalmetafor, trots att alla sändar/mottagarmodellens beståndsdelar kvarstår (intermediären är kvar fast i modellens centrum, sändaren och mottagaren finns kvar i egenskap av de aktörer, strukturer och processer som förhåller sig till de aktörer, strukturer och processer som befinner sig i modellens centrum, överföringen av påståenden i "recorded" form innefattas i de strukturtypiska processerna även om de ges en annan mer logistisk mening, feedback och hinder återfinns i det att aktörer, strukturer och processer ställs med och mot varandra om än på ett mycket mer komplext sätt).

"Subjektets" individuella förståelse av det enskilda påståendet ("objektet") undersöks inte, vilket å andra sidan inte är möjligt. Istället erhåller vi en modell som säger att allt samagerar med allt men att vi genom vårt val av referenspunkt, nämligen de strukturer som befinner sig i modellens centrum, avgränsar forskningsfältet. Detta kan ställas mot den kognitiva kanalmetaforiska sändar/mottagarmodellen som upphöjer allt till att vara lika viktigt eftersom det den icke-existerande punkten symboliserar går att hänföra till och härleda ur allt utan den avgränsningsmöjlighet som ett val av referenspunkt erbjuder.

Vad händer med forskningen?

Vad händer med forskningen om man inom ämnet biblioteks- och informationsvetenskap överger den kognitiva kanalmetaforen för att istället formulera en ämnesdefinition som tar sin utgångspunkt i institutionsbaserade strukturer och strukturtypiska processer?

För det första: Alla de typer av empiriska studier som görs idag kommer att fortsätta att göras. Eftersom den kognitiva kanalmetaforiska ämnesdefinitionen i praktiken inte har påverkat inriktningen på den empiriska forskningen (därför att "subjektet" inte låter sig avslöjas) är detta inget bekymmer. (Därmed också sagt att jag här helt avstår från att kritisera den empiriska forskning som utförs inom ämnet biblioteks- och informationsvetenskap.)

För det andra: Studiet av människans förhållande till de påståenden (i "recorded" form) som förmedlas genom de fokuserade institutionsbaserade strukturerna och strukturtypiska processerna låter sig göras i lika hög grad som tidigare, dock med det påpekandet att forskningen ytterst sällan (liksom idag) ger sig in i studiet av "subjektets" förståelse av enskilda meddelanden, utan snarare som ageranden och attityder till den mängd påståenden (i "recorded" form) som erbjuds, eller skulle kunna erbjudas, eller inte erbjuds.

För det tredje: Det kan upplevas som minst sagt förvirrande att behöva förhålla sig till ämnesdefinitioner som är orealistiska och vars mål är ouppnåeliga. Jag tror att en hel del av den forskningsfrustration som jag tycker mig uppleva inom biblioteks- och informationsvetenskap, hänger samman med detta problem. Forskningen leder helt enkelt inte fram till de resultat som den kognitiva kanalmetaforen förespeglar. Jag har personligen haft möjlighet att följa ett antal forskningsprojekt som ursprungligen hade som syfte att närma sig punkten där "objektet" möter "subjektet". Enligt mitt sätt att se har detta varit en för de projektansvariga mycket besvärlig upplevelse. Sakta har man tvingats överge sina ambitioner och mycket tid har gått till spillo. Ett klagörande av "subjekt/objektförhållandets" intellektuella begränsningar skulle förmodligen ha givit dessa forskare en bättre ingång i forskningsarbetet. Förvisso kan detta leda till att forskningsuppgiften upplevs som tråkigare och mer vardaglig men man skulle åtminstone slippa en del av frustrationen av att inte veta vad man sysslar med.

För det fjärde: Ett väl utfört empiriskt arbete som de facto utgår från en institutionsbaserad struktur och dess strukturtypiska process(er) låter sig lätt utsättas för kritik om resultaten kläs i en kognitiv kanalmetaforisk dräkt. Empirin håller inte för det de slutsatser som presenteras. Också detta har jag haft möjlighet att följa på nära håll. Kritiken kan i många fall bli mycket blodig.

För det femte: Avstår man från det kognitiva kanalmetaforiska tänkandet så kommer vissa typer av metavetenskapliga arbeten att försvinna. Jag syftar helt enkelt på arbeten som syftar till att presentera, utveckla, revidera, granska och kritisera¹⁰ den kognitiva kanalmetaforen, ofta med avsikten att beskriva ämnesområdet. Eftersom inte punkten finns är det heller inte meningsfullt att diskutera den.

För det sjätte: Skälet till att jag överhuvudtaget ger mig in i denna debatt är att jag upplever att företrädare för andra ämnesdiscipliner ofta reagerar negativt på biblioteks- och informationsvetenskapens försök att definiera sig genom den kognitiva kanalmetaforen. De uppfattar biblioteks- och informationsvetenskap som pretentiös och intetsägande därför att man i den egna ämnesstraditionen redan har gjort upp med det kvasi-positivistiska synsätt som den kognitiva kanalmetaforen representerar. Om biblioteks- och informationsvetenskapens företrädare avstod från att använda den kognitiva kanalmetaforen som utgångspunkt för ämnesdefinitionen, är det troligt att kommunikationen med övriga ämnesdiscipliner förenklas och kanske förbättras. Det är lättare för omvärlden att acceptera att biblioteks- och informationsvetenskap är lika med studiet av ett visst fält (d v s de institutionsbaserade strukturer och de strukturtypiska processer som vi de facto väljer att studera). än att det är lika med studiet av vissa generella mentala processer som andra ämnesdiscipliner dels har givit upp sökandet efter (d v s punkten där "objektet" möter "subjektet"), dels har utvecklat mer sofistikerade sätt att gå runt problemet (d v s den icke-existerande punkten).

Sammanfattningsvis:

- överger man den kognitiva kanalmetaforen som ämnesdefinition till förmån för en som formulerats på basis av de institutionsbaserade strukturer och strukturtypiska strukturer som de facto studeras, så förändras kanske inte inriktningen på den empiriska forskningen,
- däremot överbryggas det idag existerande glappet mellan vad som faktiskt utträttas i den empiriska forskningen inom biblioteks- och informationsvetenskap och den omöjliga forskningsambition som uttrycks genom den kognitiva kanalmetaforen,
- vilket förhoppningsvis leder till mindre frustration bland forskare inom biblioteks- och informationsvetenskap, mindre kritik av forskningsresultaten samt att det blir lättare att kommunicera med omgärdande forskningsdiscipliner.

Detta kan också uttryckas på följande sätt: En ämnesdefinition som tar sin utgångspunkt i institutionsbaserade strukturer och strukturtypiska processer, behöver nödvändigtvis inte innebära en paradigmatiske förändring av den faktiska empiriska forskning som görs inom ämnet biblioteks- och informationsvetenskap. Samtidigt utesluter den inte förändringar. Den kognitiva kanalmetaforiska ämnesdefinitionen däremot är ett hinder i sig för ämnets utveckling därför att den postulerar en paradigmatiske ambition som i sig är genomförbar.

([Åter](#) till början av artikeln)

Vad händer med nyttan?

En ämnesdefinition som tar sin utgångspunkt i institutionsbaserade strukturer och strukturtypiska processer avskaffar också den kognitiva kanalmetaforens implicita (yrkesförankrade) nyttighetstanke, d v s antagandet att mottagaren skall förstå meddelandet på ett för sändaren harmoniskt sätt och att intermediären skall medverka till att den harmoniska förståelsen uppstår. Detta sker genom att sambandet mellan "objektets" meddelande och "subjektets" förståelse inte tas för givet, att påståendena inte ses som meddelanden i samma mening som i det talade språket, utan som mängder

av meddelanden som kan ha relevans samt genom att intermediären inte har som uppgift att medverka till att "subjektet" ges rätt förståelse.

Detta är dock inte det samma som att professionen inte skulle kunna ha nytta som yrkets övergripande målsättning (det vore tvärtom olyckligt om nyttighetsaspekten övergavs i sådana sammanhang). Inte heller utesluter en ämnesdefinition som tar sin utgångspunkt i institutionsbaserade strukturer och strukturtypiska processer möjligheten att enskilda forskare försöker åstadkomma resultat som förbättrar enskilda verksamheter. Skillnaden ligger i att ämnet i sig inte behöver åstadkomma det nyttiga.

([Åter](#) till början av artikeln)

Ett slut

En ämnesdefinition är onekligen praktisk i en rad sammanhang som t ex när man introducerar nya studenter eller försöker beskriva ämnet för en utomstående. Den ämnesdefinierande kognitiva kanalmetaforen förorsakar dock mer problem än vad den löser. Därför hävdar jag här att ämnet borde ta en ämnesdefinierande utgångspunkt i den empiriska forskningstradition som redan existerar och som är baserad på vissa avgränsade institutionsbaserade strukturer och strukturtypiska processer. I det avseendet skulle inte ämnet biblioteks- och informationsvetenskap behöva skilja sig från många andra akademiska ämnen, som t ex företagsekonomi som tar sin utgångspunkt i företag etc, från konstvetenskap som fokuserar konsten, från svenska som behandlar det svenska språket. Få ämnen är förunnade att studera "generella allmänna sammanhang" så som man gör inom matematik, lingvistik och filosofi.

Av detta följer att det är tämligen meningslöst att, som här, på mer eller mindre abstrakta grunder diskutera vad ämnet är (därav min tvekan att i denna essä formulera alternativa modeller till den kognitiva kanalmetaforiska ämnesdefinierande sändar/mottagarmodellen). Ett ämne blir ett ämne när dess tradition vuxit sig så pass stor och substantiell att den låter sig beskrivas i retroperspektiv.

Därmed också sagt att jag anser att ämnet biblioteks- och informationsvetenskap redan är ett ämne i sin egen kraft därför att det råkar finnas ett tillräckligt stort antal forskare och forskningsrapporter, men framför allt därför att det finns en någorlunda empirisk enighet om vad man studerar. Ämnet är så moget det kan bli därför att det har en empirisk utgångspunkt i vissa institutionsbaserade strukturer och strukturtypiska processer. Biblioteks- och informationsvetenskap är varken mer eller mindre än det som studeras. Kruxet är att det som studeras inte innefattar den punkt där "objektet" möter "subjektet" och att den kognitiva kanalmetaforen därför postulerar metafysik.

Mot denna bakgrund är det orimligt att som R. P. Bottle antyda att det kan finnas ett nytt stort paradigmiskt steg att ta för ämnet biblioteks- och informationsvetenskap: Information science certainly lacks a unified theoretical structure such as one finds in the natural sciences. We are still awaiting our Linnaeus, our Mendeleev or even our Keynes. (ur "International Encyclopedia of Information and Library Science", under rubriken "information science")

... och om någon ändå skulle vilja stå upp till försvar för den kognitiva kanalmetaforiska

ämnesdefinitionen: visa mig då punkten där "objektet" möter "subjektet"!

... eller som parteciaderna säger på sitt vilda tungomål: vatéri bre gó fertia semer, vilket sammanfattar det hela.

([Åter](#) till början av artikeln)

Noter

1. Namnfrågan kommenteras senare i texten.
2. Jag skulle kunna använda begreppet dokument men jag har i ett flertal diskussioner stött på personer som hävdar att informationsvetenskapens informationsbegrepp också mycket väl kan appliceras på statyer, hus, trädgårdar etc. Dessa personer företräder enligt mig en tanke att allt av människan skapat (plus allt annat också för den delen) innehåller information. Begreppet "information i "recorded" form" är således ett försök att hitta ett begrepp som täcker detta vidlyftiga synsätt men samtidigt utesluta det "av naturen skapade" (om det nu finns).
3. Se Peter Gärdenfors, Fängslande Information, kapitel 2. Han använder sig av begreppet kanalmetafor för att beskriva Claude Shannons sätt att förklara det som sker på telefonnätet. Jag kompletterar och vidgar begreppet genom att lägga till ordet kognitiv. Med kognitiv kanalmetafor avses således det som täcks i Claude Shannons modellbygge plus "subjektets" förståelse av den specifika informationen (vad det nu är för något).
4. Den som vill veta mer om filosofins huvudproblematik kan t ex läsa Bertrand Russells utmärkta lilla bok "Filosofins problem" som publicerades redan 1912. Den som vill veta mer om 1900-talets filosofiska utveckling kan försöka tvinga sig igenom den betydligt mer svårlästa "Vår tid filosofi".
5. Nordiska barnbibliotekarier brukar ofta ha god kunskap om barnböckers innehåll. Förmodligen har barnbibliotekarier bättre innehållskunskap än många s k ämnesspecialiserade bibliotekarier och informationsspecialister.
6. Se t ex Kuhlthaus studie Seeking Meaning.
7. Se t ex Dervins uppsats Chaos, order and sense-making: a proposed theory for information.
8. Jag kommenterar ämnesbeteckningsproblemet ytterligare i en artikel, "Library Education in the Nordic Countries" som snart kommer att publiceras i tidskriften Scandinavian Public Library Quarterly.
9. Jämför Hjörland.
10. Typ den här artikeln.

([Åter](#) till början av artikeln)

Litteratur

Dervin, Brenda. Chaos, order and sense-making: a proposed theory for information. Paper presented at the Tampere conference 1995.

Enmark, Romulo. "Library Education in the Nordic Countries". Skall publiceras i tidskriften Scandinavian Public Library Quarterly under 1997.

Gärdenfors, Peter. Fängslande information. Stockholm, 1996.

Hjörland, Birger. Emnerepraesentation og informationssøgning. Valfrid. Borås, 1993.

International Encyclopedia of Information and Library Science. London, 1997.

Kuhlthau, Carol Collier. Seeking Meaning. Norwoos, N. J, 1993.

Russell, Bertrand. Filosofins problem. Stockholm, 1994.

Vakkari, Pertti, m fl. Forskning inom biblioteksvetenskap och informatik i norden. NORDINFO-publikation 24. Helsingfors, 1993.

Vår tid filosofi. Del 1 och 2. Red: Lübcke, Paul. Stockholm 1991.

([Åter](#) till början av artikeln)

Författaren

Romulo Enmark var vid skrivandet av denna artikel prefekt vid institutionen Bibliotekshögskolan, högskolan i Borås. RE är doktor i etnologi och har tidigare varit generalsekreterare vid NORDINFO och föreståndare vid Centrum för Biblioteks- och Informationsvetenskap, universitetet i Göteborg. Från den 1 juli 1997 är han prorektor vid högskolan i Borås.

© Romulo Enmark, 1997

Åter till [Human IT 2/1997](#)